

STORTINGET

Representantforslag 207 S

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes og Seher Aydar

Dokument 8:207 S (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes og Seher Aydar om å styrke Norges forsvarsevne

Til Stortinget

Bakgrunn

Hensikten med dette forslaget er å bidra til å styrke Norges nasjonale forsvarsevne på land, til sjøs og i luften. Det foreslås å sikre at det i arbeidet med langtidsplan for Forsvaret vurderes hvordan forsvarsevnen kan styrkes ved å fremskynde anskaffelse av luftvern i forhold til gjeldende anskaffelsesplaner, og hvordan man kan sikre økt bruk av reservister for å gi Forsvaret økt operativ evne, utholdenhet og volum og sørge for en helhetlig styrking av Forsvaret i kystdomenet på tvers av forsvarsgrenene. Det foreslås å gjenopprette Sjøheimevernet, slik at Forsvaret igjen tilføres alle de kapasiteter og kapabiliteter som Sjøheimevernet hadde før det ble nedlagt, i tillegg til nødvendige oppgraderinger, og at det gjennomføres strakstiltak for å styrke luftvern i Norge raskere enn hva det legges opp til i gjeldende plan for framtidige anskaffelser til forsvarssektoren (FAF) 2022–2029. I tillegg foreslås det at regjeringen vurderer å reetablere ettårig befalsutdanning, at regjeringen kommer tilbake til Stortinget med tiltak for å bedre ståtid og rekruttering i Forsvaret, og at regjeringen kommer tilbake til Stortinget med en samlet tiltaksplan mot mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret.

Forslagene som gjelder arbeidet med ny langtidsplan for Forsvaret, kan gjennomføres enten ved å sup-

plere mandatet for det fagmilitære rådet, slik regjeringen åpner for i forsvarsministerens anmodning om forsvarssjefens tilråding om den videre utviklingen av Forsvaret fra 11. november 2022, eller gjennom regjeringens løpende dialog med forsvarssjefen eller ved at Forsvarsdepartementet benytter egne og andre forsvarsfaglige ressurser for å bidra til de vurderingene det anmodes om i dette forslaget.

Et større norsk forsvar

Det norske forsvaret i dag har verken tilfredsstillende operativ evne, utholdenhet eller volum. En sentral del av problemet er reduksjon av personell som følge av nedbyggingen av invasjonforsvaret etter den kalde krigen. I denne perioden ble eksempelvis Hæren redusert fra 13 brigader som kunne mobilisere 160 000 soldater, til rundt 12 000 soldater, mens Heimevernet ble redusert fra 83 000 til under 40 000 soldater. Dagens sikkerhetspolitiske situasjon tilsier at det haster å øke antall soldater betraktelig. Forslagsstillerne mener økt og bedre bruk av reservister, kombinert med nødvendig oppbemanning av fast ansatt personell, kan gi Forsvaret styrket operativ evne, utholdenhet og volum på en kostnadseffektiv måte.

Norsk Reservistforbund (NROF) nedsatte en arbeidsgruppe som i 2019 utga en grundig rapport «Reservister – kapital for nasjonal beredskap og sikkerhet», om hvordan en ny reservistordning kan bidra til å styrke forsvarsevnen betydelig. I rapporten kommer det frem at ressursene Forsvaret bruker på opplæring, trening og øving av personell, ikke på langt nær får full effekt fordi mesteparten av personellet som slutter i Forsvaret, ikke lenger inngår i Forsvarets styrkestruktur. Dette medfører at heller ikke Forsvarets store investeringer i materi-

ell blir fullt utnyttet, fordi det er store mangler på personell til å operere dette over tid. En nøkkel til å få langt mer forsvarsevne igjen for ressursene som brukes på forsvar, er derfor å utvikle Forsvarets reservistordning, slik at langt flere av de som har utdanning og erfaring fra Forsvaret, blir disponert i styrkestrukturen og kan mobiliseres også etter at de har forlatt Forsvaret og gått over til en sivil yrkeskarriere. I tillegg til at reservistene kan bidra til styrking av styrkestruktur og bedre utnyttelse av investeringer i personell og materiell, vil økt bruk av reservister medføre at disse kan bidra med et bredt spekter av sivil kompetanse og erfaring.

Behovet for mer personell i Forsvaret er stort. I flesteparten av Forsvarets avdelinger, som Hæren, Heimevernet, Sjøforsvaret og Luftforsvaret, forårsaker lav bemanning lav utholdenhet og for liten evne til å utnytte kostbart utstyr. Samtidig er Forsvaret betydelig mindre enn det forsvarsjefen anbefalte i det fagmilitære rådet som ble gitt før vedtaket av gjeldende langtidspan. For å løse disse utfordringene er det viktig at Forsvaret, i tillegg til økt bemanning i det daglige, ser på økt bruk av reservister for å øke utholdenheten i dagens avdelinger og for å kunne opprette nye avdelinger på en kostnadseffektiv måte.

Økonomi er også en viktig grunn til å legge vekt på få fortgang på arbeidet med Forsvarets reservistordning. Kostnaden for reservister vil naturligvis variere avhengig av avdeling og hvilken rolle som bekles, men utgift per soldat vil uansett være langt lavere enn for ansatte soldater. NROF-rapporten viser som eksempel til beregninger fra USA der det fremgår at reservistsoldater koster en femdel av en ansatt soldat.

Forslagsstillerne understreker imidlertid at reservister ikke må erstatte fast ansatt personell, og at målsettingen om å styrke Norges forsvarsevne gjennom en rask økning av antall reservister i Forsvaret forutsetter at også antall fast ansatt personell økes betydelig. Videre er det avgjørende at vilkårene for reservister styrkes og ikke svekkes.

Konklusjonen om at reservister må ha en langt større rolle i Forsvaret enn i dag, understøttes også i studien Heimevernet mot 2030 fra Forsvarets forskningsinstitutt, der det fastslås følgende:

«Samfunnet kan ikke ta seg råd til å ha stående beredskapsstyrker for alle tenkelige scenarier. Da er det bedre å basere seg på mobiliserbare reservestyrker som kan kalles inn ved de uventede, omfattende og langvarige hendelser.»

I dag pågår det et arbeid for å revitalisere reservistordninger i Forsvaret. Som eksempler på vellykkede konsepter for utnyttelse av reservestyrker viser NROFs arbeidsgruppe i rapporten fra 2019 til Heimevernet, Forsvarets spesialstyrker og Forsvarets sanitet. Arbeidsgruppen fastslår imidlertid også at

«de reservistkonseptene som brukes i Forsvaret virker fragmenterte og lite ensartede.»

Det fastslås at Hærens kompetanse til å forvalte reservepersonell og gjennomføre repetisjonsøvelser over tid har forvitret og må gjenoppbygges, og at dette trolig gjelder i store deler av Forsvaret. I tillegg fremgår det at verken Sjøforsvaret eller Luftforsvaret på det tidspunktet rapporten ble skrevet, gjennomførte repetisjonsøvelser eller andre tiltak for å trene reserven, og at Sjøforsvarets reservepersonell begrenser seg til vernepliktige mannskaper inntil to år etter avtjent førstegangstjeneste.

Forslagsstillerne mener arbeidet som gjøres med et reservistkonsept, må forsterkes, og at det må gjøres mer for å benytte potensialet som ligger i personell som har gjennomført førstegangstjeneste og har utdanning og erfaring fra Forsvaret, etter at de går over til sivil sektor. Det er nødvendig for å øke antall soldater raskt og i tilstrekkelig grad for å styrke den nasjonale forsvarsevnen slik det kreves i dagens sikkerhetspolitiske situasjon. Derfor trengs en helhetlig plan for hvordan betydelig økt bruk av reservister på en kostnadseffektiv måte kan bidra til styrket operativ evne, utholdenhet og volum ved å tilføre Forsvaret flere soldater.

Luftvern

Norsk sikkerhets- og forsvarspolitik har som hovedmål å sikre Norges suverenitet, territoriale integritet og politiske handlemåte. En vesentlig del av dette er å styrke evnen til å motstå militære trusler fra luften i form av fly, missiler og droner. Frem til den kalde krigens slutt hadde Norge et sterkt luftvern. I 1989 hadde Forsvaret til sammen 32 luftvern batterier operert av 500 befal og en krigsoppsettingsplan på rundt 15 000 personell. Dette inkluderte en miks av kortholdsluftvern, luftvern med middels rekkevidde og langtrekkende luftvern, av typen Nike, med rekkevidde på rundt 150 kilometer. Nike dekket hovedstaden og det sentrale Østlandsområdet og forsvarte sivilbefolkning, beslutningsentra og sivil og militær infrastruktur mot tunge bombefly og taktiske ballistiske missiler.

I dagens sikkerhetspolitiske situasjon trenger Norge et luftvern som kan beskytte mot et bredt spekter av luftangrep. Norges luftvern er imidlertid redusert fra 32 batterier til tre batterier i Luftforsvaret og ett batteri i Hæren i tillegg til noe kortholdsluftvern. Batteriene er heller ikke fullt oppsatt med personell og materiell. Alt langtrekkende luftvern er nedlagt, landet har ingen luftvernbeskyttelse mot taktiske ballistiske missiler, og det finnes ikke luftvern dedikert til hovedstaden, landets beslutningssentra og sivilbefolkningen. Mesteparten av Forsvarets bakkebaserte luftvern brukes i dag til å beskytte Luftforsvarets baser, i hovedsak kampflyet F-35 og Hæren i Nord-Norge. Forsvarets fire NASAMS III-bat-

terier er mobile og kan flyttes til andre steder i en konkret trusselsituasjon, men dersom et NASAMS-batteri flyttes til hovedstaden, vil det innebære at den allerede utilstrekkelige luftvernbeskyttelsen av de mest kostbare militære kapasiteter blir kraftig redusert.

I gjeldende plan for framtidige anskaffelser til forsvarssektoren (FAF) 2022-2029 skal en planlagt oppgradering av baseforsvar på Ørland, Evenes, Rygge og Bardufoss, anslått til å koste 450–700 mill. kroner, først starte i 2026. Styrkingen av Forsvarets bakkebaserte luftvern, som er anslått til å koste 6–8 mrd. kroner, skal begynne i 2025. Langtrekkende luftvern er ikke engang nevnt i planen for fremtidige anskaffelser, som altså gjelder til og med 2029. Det innebærer at Norge, etter dagens planer, ikke vil starte anskaffelsen av langtrekkende luftvern før 2030, og at slikt luftvern dermed trolig ikke vil være på plass før tidligst 2034. Daværende forsvarssjef Haakon Bruun-Hansen uttalte i forbindelse med inneværende langtidsplan at forslaget som ble lagt frem for Stortinget og vedtatt

«innebærer både en utsatt innføring og en lavere satsing på luftvern enn hva jeg anbefalte. Dette vil medføre at Forsvaret på kort og mellomlang sikt vil ha mangelfull beskyttelse mot trusler fra langtrekkende presisjonsild.»

Den hittil mangelfulle gjenoppbyggingen av Norges luftvern står i kontrast til Sverige, der langtrekkende luftvern av typen Patriot ble bestilt i 2017 og levert og tatt i bruk i 2021. Det svenske eksemplet viser at langtrekkende luftvern, som kan beskytte forsvarsanlegg, sivilbefolkning, infrastruktur og beslutningssentra mot missilangrep, kan anskaffes på få år, dersom det er politisk vilje til det.

Forslagsstillerne mener oppgradering og utvidelse av det norske luftvernet må gjøres langt raskere enn det som ligger i gjeldende plan for anskaffelser til forsvarssektoren. Det haster å sikre bedre luftvernbeskyttelse av både forsvarsanlegg og å gjeninnføre luftvernbeskyttelse av sivilbefolkning, byer og beslutningssentra. Det foreslås derfor å arbeide langs to spor for å fremskynde denne oppgraderingen, både gjennom at regjeringen legger frem strakstiltak for å oppgradere Norges luftvern der det er mulig, og at det i forbindelse med Forsvarets langtidsplan vurderes tiltak for å fremskynde planlagte luftvernsanskaffelser i forhold til dagens investeringsplaner. Med det åpnes det for at regjeringen selv kan vurdere hvilke tiltak for å styrke luftvernet som kan avsluttes gjennomført umiddelbart, og hvilke tiltak som krever nøyere vurderinger og som bør vedtas i forbindelse med langtidsplanen.

Forsvar av kystsonen

Norges geografi, med verdens nest lengste kyst og Russland som nabo i øst, tilsier at Norge trenger et sterkt

forsvar av kystsonen. Norge får betydelige deler av landets inntekter fra petroleumsutvinning og fiskeri og er avhengig av stabilitet i nærområdene. Det har lenge vært et viktig prinsipp i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk at det å opprettholde lavspenning i nord forutsetter at det norske forsvaret selv er i stand til å hevde norsk suverenitet og trygge land og sjøområder i nord. Dagens sikkerhetssituasjon innebærer dessuten at evnen til å sikre norskekysten er avgjørende for norsk og europeisk energisikkerhet. Alt dette tilsier en stor satsing på å styrke forsvarsevnen langs kysten, både på land, til sjøs og i luften.

Etter den kalde krigen har imidlertid flere viktige bestanddeler av det som til sammen utgjorde forsvarsevnen langs kysten, blitt nedlagt, uten at dette er blitt fullt ut kompensert. Kystartilleriet som kunne mobilisere 30 000 offiserer og soldater, ble nedbygget etter årtusenskiftet og offisielt nedlagt i 2007. Kystjegerkommandoen som ble innfaset parallelt med nedbyggingen av Kystartilleriet, ble opprinnelig planlagt som en marinestyrke på 1 000 soldater ved full oppsetting, men teller i dag bare rundt 150 personell og kompenseres på ingen måte fullt ut nedleggelsen av Kystartilleriet. Sjøheimervernet gjorde tidligere en viktig jobb for å sikre norskekysten. Styrken kunne mobilisere rundt 2 000 personell, som disponerte avansert overvåkingsutstyr, 200 større fartøyer og 130 hurtiggående båter og ikke minst unik kjennskap til kystområdene de opererte i. Sjøheimervernet ble imidlertid lagt ned i 2017, uten at dette ble fullt ut kompensert gjennom andre nysatsinger.

I 2019 argumenterte forsker ved Sjøkrigsskolen Ståle Ulriksen for at forsvarssjefens fagmilitære råd fra samme år, tross mange styrker, manglet tiltak for å styrke forsvaret i kystsonen. Å reetablere de kapasiteter og kapabiliteter som Sjøheimervernet hadde frem til nedleggelsen i 2017, kan gjøres raskt. En omfattende styrking av forsvarsevnen i kystsonen, som står i forhold til viktigheten av denne oppgaven, krever imidlertid flere tiltak som også forutsetter helhetlig forsvarsplanlegging på tvers av forsvarsgrenene.

Utdanning, ståtid og trygghet for kvinner i Forsvaret

Ambisjonene for styrking av Norges forsvarsevne som ligger i inneværende langtidsplan og som må økes ytterligere i den nye langtidsplanen, krever både flere reservister og flere fast ansatte med adekvat utdanning i Forsvaret. For å gjøre dette mulig må det tas grep for å styrke utdanningen i Forsvaret. Forslagsstillerne mener reetablering av ettårig befalsskole i forsvarsgrenene vil være et godt tiltak for å nå dette målet. Å etablere noe av befalsutdanningen i Nord-Norge vil være hensiktsmessig for å rekruttere mer personell fra Nord-Norge, som kan være mer tilbøyelig til å bli værende i landsdelen og

fortsette å arbeide i Forsvaret gjennom en større del av livsløpet. Samtidig må det gjennomføres tiltak for å bedre ståtiden til Forsvarets fast ansatte personell. Slike tiltak kan både gjelde arbeidstid, arbeidsbelastning og godtgjørelse, ikke minst pensjon.

De siste årene har Forsvaret vært rammet av en rekke varslings saker der kvinner har blitt utsatt for seksuell trakassering, overgrep og mobbing. Forslagsstillerne mener det er uakseptabelt at kvinner som melder seg til tjeneste i Forsvaret, utsettes for denne typen hendelser. Det er dessuten skadelig for rekruttering av kvinner til Forsvaret, som er helt nødvendig for å øke Forsvarets operative evne, utholdenhet og volum tilstrekkelig. I årene Forsvarsdepartementet har vært klar over svært høye tall for seksuell trakassering, har det gjentatte ganger blitt annonsert at det skal tas grep for å bedre situasjonen. Likevel har problemet vedvart. Forslagsstillerne viser til at det var Stortinget som vedtok verneplikt for kvinner, og mener Stortinget dermed har et ansvar for å påse at Forsvaret gjøres trygt for kvinner.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen sikre at det i arbeidet med ny langtidsplan for Forsvaret (LTP) vurderes

hvordan Forsvarets beredskap, operative evne, utholdenhet og volum kan økes gjennom økt bruk av reservister.

2. Stortinget ber regjeringen sikre at det i arbeidet med ny langtidsplan for Forsvaret vurderes å fremskynde utvidelsen og oppgraderingen av eksisterende luftvernssystemer samt anskaffelse av langtidsplan (FAF) 2022–2029.
3. Stortinget ber regjeringen legge frem strakstiltak for å oppgradere Norges luftvern.
4. Stortinget ber regjeringen sikre at det i arbeidet med ny langtidsplan for Forsvaret gjøres en helhetlig vurdering av hvordan forsvarsevnen i Norges kystdomene kan styrkes på tvers av forsvarsgrenene.
5. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å reetablere Sjøheimvernet.
6. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med ytterligere tiltak for å bedre ståtiden til ansatte og rekruttering i Forsvaret.
7. Stortinget ber regjeringen vurdere å reetablere ettårig befalsskole i forsvarsgrenene og å lokalisere noe av denne befalsutdanningen i Nord-Norge.
8. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en samlet tiltaksplan mot mobbing og seksuell trakassering i Forsvaret.

30. mars 2023

Bjørnar Moxnes

Seher Aydar

